

سبک زندگی قرآنی و راهکارهای مقابله با ضعف در صله رحم

مرضیه قربانی^۱

چکیده

سبک زندگی قرآنی، راهی برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی می‌باشد و یکی از ساحات سبک زندگی قرآنی در حوزه خانواده، نگاه ویژه به صله رحم و تعامل داشتن است. در جوامع امروز متأسفانه، صله رحم به دلایل مختلف از جمله هجوم فرهنگی و تغییر سبک زندگی افراد، این مهم کمی مغفول واقع شده است. اسلام به عنوان یک دین جامع توصیه‌های فراوانی در خصوص حفظ و ارتقاء صله رحم در خانواده و سپس جامعه دارد؛ زیرا به جا آوردن این فریضه باعث افزایش رزق و طول عمر، دفع بلا و... می‌گردد. شرایط اقتصادی در جوامع امروزی ایجاب می‌کند که در خصوص صله رحم متولیان جامعه بخصوص بخش فرهنگی آن بیشتر تلاش کنند و علاوه بر پیشرو بودن در راستای زنده نگه داشتن این فریضه، راهکارهایی نیز جهت تثبیت ارائه نمایند؛ لذا برای تقویت و عدم تضعیف صله رحم بر مبنای نگاه دینی نیاز است، علاوه بر ذکر برکات و آثار سوء ترک صله رحم، راهکارهایی نیز بر اساس نیاز روز جامعه ارائه داد. تا مسیر رسیدن به تمدن نوین اسلامی که از مجرای سبک زندگی اسلامی می‌گذرد بدین وسیله هموار گردد. جامعه جوان امروز نیازمند خلاقیت و تکنولوژی در ارتباطات است تا در بحران‌ها نیز صله رحم ترک نگردد. چه خوب است محققان سنت‌های محلی که قابل تکثیر برای سایر مردم در مناطق دیگر هستند، آنچه را که در این زمینه مغفول مانده احیاء کنند و همچنین تجربه‌های زیستن انسان‌ها در شهرهای بزرگ که غرق در مدرنیته نشده‌اند را ثبت و منعکس نمایند. این نوشتار به روش تحلیلی و توصیفی بوده و از منابع کتابخانه استفاده شده است. در قالب چگونگی ابعاد سبک زندگی قرآنی و عمل به فریضه صله رحم از منظر قرآن کریم و روایات اهل بیت (علیهم السلام) با ذکر مواردی همچون جایگاه صله رحم در اسلام، آثار و برکات صله رحم، پیشگیری از آفت صله رحم به مخاطب کمک می‌کند که با یکی از ارکان‌های این سبک از زندگی، صله رحم آشنا تر شوند.

^۱ .دانش آموخته سطح دو، حوزه علیمه حضرت زینب (علیها السلام)، شهرستان ایزده.

کلیدواژه: راهکارها، سبک زندگی، صله رحم، ضعف، مقابله.

مقدمه

از ابتدای خلقت و تا حال زندگی بشر، موضوع تعامل و ارتباط از مهم‌ترین دغدغه‌های اندیشمندان جامعه می‌باشد این ارتباط سطوح مختلفی دارد که یک سطح آن تعامل داخل یک خانواده می‌باشد طبق نظر اکثر بزرگان جامعه‌شناس و دین به عبارتی خانواده سلول بنیادی جامعه می‌باشد و اگر درسبک زندگی این تعاملات درست باشد، اثرش در جامعه نیز دیده خواهد شد. یکی از اصلی‌ترین مباحث سبک زندگی در حوزه خانواده صلہ رحم یا همان ارتباط اشخاص آن بایکدیگراست، متأسفانه در سال‌های اخیر به علت حجمه‌های فرهنگی و تغییر برخی از زائره‌های رفتاری ارتباطات خانوادگی کم‌رنگ شده است که این مسأله علاوه بر سست شدن و گسست در نهاد خانواده در بلند مدت باعث گسست اجتماعی خواهد شد. جامعه امروز ما اکثر جوان هستند و اگر سنت صلہ رحم در میان آن‌ها تقویت نگردد، درآینده نزدیک اثرات شومی گریبان خانواده‌ها را خواهد گرفت. صلہ رحم از موضوعاتی است که بیش از اسلام در ادیان پیشین نیز به آن سفارش شده است. در کتاب تحلیل اجتماعی از صلہ رحم نوشته سید حسین شرف‌الدین آمده است که اولین نکته شکل‌گیری آن، بعد از تکثیر نسل آدم و فرزنددار شدن او می‌باشد و با گسترش نسل آدمی صلہ رحم رو به افزایش نهاد. در مورد صلہ رحم در ادیان قبل از اسلام مثل دین زرتشت و مسیحیت و یهود نیز سفارش زیادی شده است که صلہ رحم را فقط مختص پدر و مادر می‌دانسته‌اند. در دین اسلام توصیه به صلہ رحم با بیان آیات قرآن و روایات زیادی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و معصومین (علیهم السلام) تأکید شده است. از همان ابتدا که بشر به دنیا آمده است نیاز اجتماعی و ارتباط داشتن با دیگران ایجاب می‌کرد که به صلہ رحم پرداخته شود؛ چون افراد نوعی نسبت به هم احساس همدلی و صمیمیت داشتند. در این پیشینه مقاله حاضر می‌توان به کتاب از "وصال خویشان چشم اندازی به صلہ رحم در آیات و روایات" به نگارش آقای اقبال حسینی نیا و کتاب دیگری "آداب دیدار از خویشاوندان" به نگارش آقای عابدش پرداخته‌اند. دیگر اثر مقاله‌ای "جایگاه صلہ رحم در سبک زندگی" به نگارش آقای سید حسین شرف‌الدین است. از مهم‌ترین منابعی که پژوهشگر را در نگارش تحقیق یاری کرده است کتاب تفسیر نمونه نوشته استاد مکارم شیرازی که آیات مربوط به صلہ رحم در آن مورد بررسی قرار گرفته، و همچنین تفسیر تمثیل نوشته جوادی آملی و با استفاده از تفاسیر دیگر در حد نیاز مطلب استخراج شده است در این مقاله سعی شده است که به صورت مختصر از سبک زندگی صلہ رحم، ضرورت‌ها و آثار آن گفته شود و سپس

راهکارهایی در جهت تکلیف و افزایش سطح ارتباط خانواده(صله رحم) بیان گردد و در این موارد در قالب:

۱. مفهوم شناسایی سبک زندگی
۲. صله رحم مراتب آن
۳. جایگاه صله در اسلام
۴. روش های رسیدگی به خویشاوندان
۵. آثار برکت صله رحم
۶. پیشگیری از آفت های صله رحم مطرح شده است.

مفهوم‌شناسی سبک زندگی

تعریف سبک زندگی اسلامی: سبک زندگی از جمله واژه‌ای است که معانی و مفاهیم متعددی دارد. این واژه اگرچه ریشه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی دارد، می‌تواند در دیگر حوزه‌های علوم انسانی نیز به کار رود. «سبک زندگی» مرکب از دو واژه «سبک» و «زندگی» است و دارای دو بار معنایی متفاوت. شیوه زندگی، یا سبک زیستن که بازتاب‌دهنده گرایش‌ها و ارزش‌های یک فرد یا گروه است، عادات نگرش‌ها، سلیقه‌ها، معیارهای اخلاقی، سطح اقتصادی و... که طرز زندگی کردن فردی یا گروهی را می‌سازد.^۱ تعریفی که از سبک زندگی ارائه می‌شود بر حسب نگاهی که بدان وجود دارد، متفاوت خواهد بود و نوع نگاه و جهان‌بینی است که مکتب و آیین حاکم بر جامعه ارائه می‌دهد و در درجه‌دوم، ناشی از شناختی است که خود انسان از کارکردها، ویژگی‌ها، شاخص‌ها، فلسفه وجودی و اهداف خویش، مبحث سبک زندگی انتظار دارد. با توجه به دشواری‌ها در تعریف سبک زندگی، تعریف‌ها بر دو دسته تقسیم شده است:

گروه اول: مجموعه تعریف‌هایی است که سبک زندگی را از جنس رفتار معرفی می‌کند، که ارزش‌ها، نگرش‌ها و جهت‌گیری‌های فکری افراد در آن نقشی ندارد. رویکرد دوم شامل تعریف‌هایی است که علاوه بر رفتار، به ارزش‌ها و نگرش‌ها نیز توجه می‌کند. در ادبیات جامعه‌شناسی از مفهوم سبک زندگی دو برداشت و دو گونه مفهوم‌پردازی متفاوت به عمل آمده است. در نمونه نخست _ که سابقه آن به دهه ۱۹۲۰ بازمی‌گردد _ سبک زندگی، معروف ثروت و موقعیت اجتماعی افراد و بیشتر به‌عنوان شناختی برای تعیین طبقه اجتماعی بکار رفته است.^۲ در نمونه دوم: سبک زندگی راهی برای شناسایی طبقه اجتماعی نیست، بلکه شامل اجتماعی دانسته می‌شود که تنها در متن دگرگونی‌های فرهنگی مدرنیته و فرهنگ مصرف‌گرایی معنی می‌یابد. بنابراین برای شناخت سبک زندگی و رسیدن به تعریف جامع، اگرچه در بیشتر تعریف‌ها ظاهر و پیوسته سبک زندگی در نظر گرفته شده است؛ اما با پذیرفتن اصل اثرگذاری ظاهر بر باطن و بالعکس، به‌راحتی می‌توان از ظاهر سطحی به باطن، که همانا جهان بینی است، رسیده، آن را مورد تغییر داد. با توجه به ویژگی‌های

^۱ نشریه حوزه شماره ۱۷۳.

^۲ Khameni.ir

۵- آسیب‌های پیش روی صله‌رحم (حذف گناهان کبیر از مجالس صله‌رحم)

یکی از آسیب‌های شومی که شادی دیدار با نزدیکان را به سیاهی و تباهی مبدل می‌سازد دور شدن از موازین اخلاقی و گرفتار شدن در دام رذایل و گناهان کبیره است، گاهی دیده شده است مجلس دیدوبازدید به مجلس توام با گناهان مختلف از جمله غیبت و بدگویی از دیگران مبدل می‌شود که شاید فرهنگ و آموزه‌های اسلامی نیست و می‌بایست از آن اجتناب شود.

۶- بدخویی

انسان‌های تندخو، گاه بدون آنکه بخواهند، به دیگران آزار می‌رسانند، بسیاری از ایشان بدذات نیستند و دوست ندارند که دیگران به‌ویژه نزدیکان و خویشان و همسران خود را اذیت کنند، اما حساسیت زیاد، حرارت و تندی اخلاق و کم طاقتی ایشان، موجب می‌شود که دیگران از آن‌ها دلخور و دل‌تنگ شوند و به صورت باری سنگین و تحمیلی بر دوش دیگران درآیند. این دسته، افزون بر آن که زندگی خود را آشفته می‌کنند، عیش دیگران را نیز متوقف می‌سازند و محیط عصبی، حساس، شکننده و گاه در آستانه انفجار به وجود می‌آورند، و خانواده‌شان را در آن می‌سوزانند. همچنین با وجود ترغیب به تزویج جوانان از سوی اسلام، ازدواج با افراد بدخو مورد نهی اهل بیت (ع) قرار گرفته است. امام رضا (علیه السلام) در راهنمایی حین بن بشار که خویشاوندی به خواستگارش دخترش آمده بود می‌فرماید:

«لَا تَزَوِّجْهُ، إِنْ كَانَ سَيِّءَ الْخُلُقِ»

اگر بدخلق است، دختری را به همسری وی در نیاور.

۷- منت گذاشتن

یکی دیگر از آسیب‌هایی که ارتباط خانواده را متلاشی می‌کند، پس از انجام نیکی و احسان منت گذاشتن بر دیگران است، این کار سبب کدورت و دشمنی می‌شود، و ارتباط بین اشخاص تیره

می‌شود، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در خدمت چنین عملی می‌فرماید: «بهشت بر کسانی که بر دیگران منت می‌گذارند، حرام است.» بنابراین باید مواظب باشد در هنگام صله رحم نباید به یکدیگر منت گذاشت چون این امر به مرور سبب از بین رفتن استحکام خانواده می‌شود و خانواده را با آسیب‌های جدی مواجه می‌سازد.

برای پیشگیری از این آفت‌ها نیازی به قطع ارتباط نیست زیرا مجوز آن نیز در اسلام داده نشده است ولی می‌توان با:

کم کردن محبت‌های غیرضروری با نامحرم‌ها، کم کردن رفت‌وآمد با خویشاوندان که اهل رعایت مسائل شرعی نیستند، کنترل فکر و خیال و..... جلوی بسیاری از آفات‌ها را بگیریم.

صله رحم واجب است تا جایی که به گناه نیفتیم. به عنوان مثال: اگر در میان اقوام کسانی هستند که بی‌حجاب‌اند و دیدن آن‌ها را به گناه می‌اندازند، باید ارتباط با آن‌ها را محدود به سلام و احوال‌پرسی نمود و برای هدایت آن‌ها دعا کرد، که این دعا خود یکی از بهترین صله‌ها است.

نتیجه‌گیری

برای تقویت و عدم تضعیف صلہ رحم بر مبنای نگاه دینی نیاز است، علاوه بر ذکر برکات و آثار سوء ترک صلہ رحم راهکارهایی نیز براساس نیاز روز جامعه ارائه داد تا مسیر رسیدن به تمدن نوین اسلامی که از مجرای سبک زندگی اسلامی می‌گذرد، هموار گردد. جامعه جوان امروز نیازمند خلاقیت و تکنولوژی در ارتباطات است تا در بحران‌هایی مانند کرونا عمر صلہ رحم ترک نگردد. همچنین شایان ذکر است که براساس برکات و آثار خارق‌العاده‌ای که دیدار با آشنایان و صلہ رحم به دنبال دارد، شایسته است با شناختن و حذف گناهان معمول در این مجالس از جمله غیبت و تهمت و.... زمینه‌ای برای خود دیگران جهت بهره‌مندی از برکات و آثار مفید صلہ رحم فراهم کنیم.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. علی بن ابیطالب (ع) - سید رضی - نهج البلاغه - محمود دشتی، قم، نشر، اجود، سوم، ۱۳۹۸
۳. دهخدا - علی اکبر - جلد ۷
۴. دهخدا - علی اکبر - جلد ۱۴
۵. عمید - حسن - فرهنگ عمید
۶. مجلسی - محمد باقر - بحار الانوار - قم - موسسه الوفاء ۱۳۱۵
۷. گلستانه، سید علاء الدین محمد، منهج الیقین، (شرح نامه امام صادق (ع) به شیعیان - قم - اول ۱۴۲۹ قمری ۱۳۸۷ شمسی
۸. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، جلد ۲، دارالثلثین، ۲، ۱۳۹۱
۹. نراقی، ملا مهدی، علم اخلاق اسلامی، ۲، تهران، ۱۳۷۸
۱۰. کاشانی، فیض، راه روشن (المحجّه البیضاء فی تهذیب الاحیاء) بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان، ۱۳۹۶
۱۱. نراقی، ملا مهدی، جامع السادات، ۳، ۱۳۹۰
۱۲. مقدس نیا، محمد، آداب معاشرت، ج ۱
۱۳. پژوهشکده تحقیقات سپاه ایذه، سپاه پاسداران، انقلاب اسلامی، تهران، ۱

۱۴. سبزواری، محقق، روضه الانوار عباسی، (در اخلاق و شیوه کشورداری)، میراث
مکتوب، دوم، ۱۳۸۳

۱۵. شیرازی، مکارم، گفتار معصومین، قم، مدرسه الامام علی بن ابی طالب، قم، ۱۳۷۸

۱۶. نشریه اندیشه حوزه ۷۷-۷۸

khameni.ir.۱۷